

ДМИТРО СОЛОВЕЙ

**РОЗПОДІЛ ЗАСОБІВ
НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я ТА
СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖ
РЕСПУБЛІКАМИ СРСР**

**Аналіза офіційних статистичних даних
за 1951 — 1959 рр.**

Випуск 2

Торонто

1963

Канада

DMYTRO SOLOVEY

**DISTRIBUTION OF MEANS FOR HEALTH
PROTECTION AND SOCIAL SECURITY
AMONG THE REPUBLICS OF THE USSR
(1951 — 1959)**

№ 2

diasporiana.org.ua

Відбитка з журн. "Нові Дні", з чч.: 146, 148, 152, 153, 159.

Тираж 120 прим.

ІV. ФАКТИЧНІ ПЕРЕСІЧНІ РОЗМІРИ ПЕНСІЙ ТА ДОПОМОГ, ЩО ЇХ ОДЕРЖУЄ ВЕЛИЧЕЗНА БІЛЬШІСТЬ РОБІТНИКІВ ТА СЛУЖБОВЦІВ СРСР

1. Норми пенсійних видач в СРСР за законом 1956 р.

За законом “О государственных пенсиях”, що був затверджений постановою Верховної Ради СРСР від 14 липня 1956 р., пенсії видаються:

а) старим робітникам і службовцям, що досягли пенсійного віку; тим, що виступили за законом встановлену кількість років; інвалідам праці; тим, що їм уряд СРСР вважає за потрібне видати персональні пенсії;

б) непрацездатним членам родин робітників і службовців, що втратили своїх годувальників;

в) колишнім військовикам — “інвалідам імперіялістичної, громадянської та вітчизняної війн” і членам їхніх родин.

Нормально право на одержання державної пенсії (інших пенсій в СРСР немає) мають: чоловіки, що досягли 60 років і пропрацювали не менше 25 років; жінки, що досягли 55 років і мають стаж праці не менше за 20 років. Проте з цього загального правила є винятки. Для тих, кому “за особливі заслуги” видаються підвищені “персональні пенсії”, пенсійний вік знижується на п'ять років. Так само на п'ять років, а деяким і на 10 років (себто — чоловікам до 50 р. і жінкам до 45 р.), знижується пенсійний вік тим, хто працював встановлену кількість років на дуже тяжких і шкідливих для здоров'я виробництвах, що їх реєстр передбачений у постанові Ради Міністрів СРСР.¹⁾

Найменший розмір повної пенсії старим громадянам закон встановляє — 300 крб., а найбільший — 1200 крб. на місяць.²⁾ (Нагадуємо, що в законі скрізь іде мова про грошеві одиниці, які існували до 1 січня 1961 р.). Проте це тільки загальні норми. А існують ще додатки за безперервний стаж роботи, а також персональні пенсії, що під загальні норми не підлягають. Про ці останні в “Положенні о персональных пенсиях” сказано:

“Персональні пенсії встановлюються: союзного значення — за заслуги перед Союзом РСР; республіканського значення — за заслуги перед союзною республікою; місцевого значення — за заслуги місцевого значення”.

І далі:

“Персональні пенсії союзного значення встановлюються в розмірі не вищому за 2.000 крб., республіканського значення — не вищому за 1.200 крб. і місцевого значення не вищому за 600 крб. на місяць”.³⁾

Таким чином, для вище позначеної першої категорії пенсіонерів закон встановлює найменшу норму пенсії — 3600 крб. на рік, а найвищу — 14.400 крб. на рік. А як взяти до уваги ще й “персональні пенсії союзного значення”, що їх встановлює уряд СРСР за особливі заслуги перед СРСР, то тоді, згідно із законом, найвища сума пенсії (без додатків за безперервний стаж) підніметься до 2.000 крб. на місяць, або до 24.000 крб. на рік. До речі, в законі сказано, що:

“Персональні пенсії союзного і республіканського значення виплачуються міністерствами соціального забезпечення союзних республік через державні трудові ощадні каси на місці життя персонального пенсіонера”.⁴⁾

Таким чином, кожна республіка СРСР має в своїх руках вичерпну звітність, скільки на її території і якій кількості тих чи тих пенсіонерів виплачено було за кожен рік тих чи тих пенсійних грошей.

Тут ми мали справу з нормами пенсій старим особам та тим, що вислужили встановлену законом кількість років. Та значно складніша справа з нормами виплат пенсій при інвалідності та втраті працездатними членами родин своїх годувальників. Для пенсіонерів цієї категорії існує досить складна мережа норм, що й видно з табл. 1. (Див. стор. 57).

До поданої тут загальної схеми треба додати ще такі пояснення:

1) Інвалідність встановлюють державні “Врачебно-Трудовые Экспертные Комиссии — ВТЭК”.

2) Інвалідам — чоловікам понад 60 р. і жінкам понад 55 р. — інвалідські пенсії призначаються на все даліше життя. Іншим інвалідам пенсії призначаються тільки на час непрацездатності.

3) До I-ої групи інвалідності можуть бути віднесені особи, що втратили працездатність цілковито і не можуть самі себе обслуговувати,

Табл. 1.

**РОЗМІРИ ПЕНСІЙ ПРИ ІНВАЛІДНОСТІ В КАРБОВАНЦЯХ
НА МІСЯЦЬ.⁴⁾**

1. При втраті працездатності:		Міні-	Мак-
а) Через покалічення та професійне захворювання:		маль	сима-
		на	льна
	1 група	360	1.200
	2 група	285	900
	3 група	210	450
б) Через загальне захворювання:			
	1 група	300	900
	2 група	230	600
	3 група	160	400
2. При втраті годувальників:			
а) помер через покалічення на роботі або через професійну хворобу:			
1) на непрацездатних членів родини 3 і більше			
		300	1.200
2) на непрацездатних членів род. 2			
		230	900
3) на непрацездатних членів род. 1			
		160	450
б) помер через загальне захворювання:			
1) на непрацезд. членів род. 3 і біль.			
		300	900
2) на непрацезд. членів родини 2			
		230	600
3) на непрацезд. членів родини 1			
		160	400
3. Військовим інвалідам, що до призову належали до категорії робітників і службовців:			
а) інвалідність через поранення на війні і захворювання через перебування на фронті:			
	1 група	385	1.200
	2 група	285	900
	3 група	210	450
б) інвалідність через покалічення і хворобу не пов'язані з військ. службою:			
	1 група	330	900
	2 група	230	600
	3 група	160	400

Примітка:

Якщо до призову на військову службу не працював робітником або службовцем, то пенсія може бути призначена лише в мініальному розмірі.

а навпаки — потребують постійної сторонньої допомоги й догляду.

4) До 2-ої групи інвалідності можуть бути віднесені особи, що мають постійну або довгочасову цілковиту непрацездатність, але разом з тим можуть обійтися без систематичної сторонньої допомоги й догляду.

5) До 3-ої групи інвалідності можуть бути віднесені особи, в яких працездатність дуже знизилася в наслідок порушень функцій організму через хронічне захворювання або в наслідок анатомічних дефектів. Проте ці особи все ж можуть виконувати якісь простіші й легші виробничі завдання при зміні професії чи перекваліфікації.⁶⁾

6) Закон 1956 р. передбачає мінімальні та максимальні норми пенсійних видач з великою градацією між ними. Залежить же призначення тої чи тої пенсійної норми, окрім умов, згаданих передніше, ще й від двох наступних важливих моментів: від розмірів заробітку, що його одержувала особа кандидата на пенсію, та від зараваної тій особі довжини трудового стажу.

2. Порівняння фактичної пересічної суми пенсій та допомог за 1957 р. на одного пенсіонера з нормами пенсій, що їх встановив закон.

Передніше (розд. III) ми зробили аналізу сумарних даних про фактичні витрати на соціальне забезпечення за сім років (1951 - 1957). Тепер спробуємо проаналізувати дані про ці витрати лише за один 1957 р. (пізніших відомостей, либонь, не оголошено) та порівняти їх з нормами пенсійних видач, що їх визначено в законі 1956 р. і про які мова була передніше в п. 1. На жаль, ми не знайшли даних за 1957 р. про кількість пенсіонерів, а маємо їх тільки за 1958 рік. З цього року їх почали оголошувати в статистичних щорічниках. Треба думати, що від року 1957 до 1958 кількість пенсіонерів дуже не змінилася, як не змінилася вона дуже й від року 1958 до 1959. Так, року 1958 їх було 18.200 тис., а року 1959 стало 18.545 тис. осіб. Себто — збільшення за рік відбулося в цілому СРСР тільки на 345 тис. осіб, що становить 1,9%.⁷⁾

За даними перепису на 15. I. 1959 р. вся людність СРСР розподілялася так: а) робітників та службовців по містах і селах було — 142,7 млн. осіб; б) колгоспного селянства 65,5 млн. осіб; в) селян одноосібників та нескооперованих кустарів — 0,6 млн. осіб. Це й тих, що працюють, і їхніх утриманців. Всієї ж людности було — 208,8 млн. осіб.⁸⁾

Якщо ми умовно припустимо тепер, що вся кількість пенсіонерів 18.545 тис. осіб належала до соціальної групи робітників і службовців (фактично є деякі винятки), то загальна кількість таких, що мали б одержувати пенсії, мусіла б сягати в СРСР наблизно числа 27.160 тис.,

коли б пенсійний закон стосувався всієї люд-
ности.

До перевірки цього числа можна підійти в такий спосіб. На 15. I. 1959 р. жінок пенсійного віку (понад 55 р.) в СРСР було — 18.861 тис., а чоловіків пенсійного віку (понад 60 р.) — 6.640 тис., а всього людности пенсійного віку — 25.501 осіб.⁹⁾ Проте до цього числа, за відсутністю даних, ми не можемо додати тих, що їм закон декларує право на пільгове одержання старечих пенсій раніше від встановлених для всіх громадян СРСР років, а саме: не можемо додати до 25.501 тис. кількості чоловіків після 55, а деяких навіть після 50 років, і жінок після 50 і 45 років, що їм видаються пільгові пенсії. Мова тут іде про осіб, що їм уряд призначає “персональні пенсії”, а також про тих, що працюють в тяжких і шкідливих для здоров'я умовах, та про жінок, що народили й виховали понад п'ятеро дітей тощо.

Так само не можемо ми до 25.501 тис. додати й тої кількості, що не досягши встановленого законом пенсійного віку, передчасно стали інвалідами та тих, що втратили своїх годувальників тощо. Ця категорія осіб мусить бути дуже велика. Так, за нашим підрахунком (що його ми подали передніше в роз. III, п. 3) за п'ять років витрачено було на видачу різних допомог у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, вагітністю тощо — 50 млрд. крб., або 33,7% всього фонду соціального забезпечення. За рік же 1957 на видачу цих же допомог було видано 14,8 млрд. крб., або 27,7% всього фонду соціального забезпечення. Отож, коли ми число людей, що досягли пенсійного віку — 25.501 тис., збільшимо тільки на 27,7% (передчасних інвалідів, дітей, що втратили своїх годувальників тощо), то здобудемо гадану загальну кількість пенсіонерів вже близьку до числа 33.024 тис. Мабуть, не буде великої помилки, коли ми припустимо тепер, що справжня кількість осіб, які мусили б в СРСР одержувати державні пенсії й допомоги (за старістю, за вислугою років, за інвалідністю, за тимчасовою непрацездатністю тощо) знаходилася десь між числами — 27,2 млн. і 33,0 млн. Але це в тому разі, коли б в СРСР був запроваджений відносно всіх громадян принцип соціальної й національної рівності й справедливості у справі соціального забезпечення. Та фактично в 1958 році пенсії й допомоги одержували тільки 18,2 млн. осіб. А багато мільйонів осіб тої допомоги від держави були позбавлені.

Поперше, як ми вже знаємо (див. передніше розд. III, п. I), державних пенсій позбавлена майже вся кількामільйонна маса селян-колгоспників. Але й окрім них, виходить, дуже багато робітників та службовців також не можуть тих пенсій одержувати.

Формальних причин для позбавлення пенсії тих чи тих осіб, що досягли пенсійного віку, в СРСР на практиці знаходять, як видно, чимало. Та ми зупинимося тут лише на одній — на неповному трудовому стажі, який трапляється дуже в багатьох.

Діючий в США від 1. I. 1961 р. закон для осіб, народжених в 1898 р., що тепер досягають пенсійного віку, вимагає для одержання нормальної старечої пенсії трьох років праці із заєреструванням в системі Соціального Забезпечення. При чому, як роз'яснює Американська Рада, "праця ця могла бути в будь-який час навіть не обов'язково без перерви — в період між 1 січня 1937 р. і днем, коли людина подає аплікацію про пенсію".*) В СРСР же закон вимагає мінімум п'ять років праці для одержання старечої пенсії. При чому, згідно з законом, пенсії при неповному робочому стажі призначаються в розмірі пропорційному до стажу, що є в наявності, але не менше чверти повної пенсії. Таким чином, за мінімум 5 років праці пенсія має видаватися в розмірі лише одної чверти тої норми, яка встановлена законом для осіб, що мають повний трудовий стаж (див. передніше п. 1). Але це не все. При неповному трудовому стажі старечу пенсію у відповідно зменшеній нормі можна одержати лише при таких умовах:

а) претендент мусить перед виходом на пенсію пропрацювати щонайменше 5 років;

б) він мусить досягти пенсійного віку не покидаючи роботи;

в) він мусить перед самим досягненням пенсійного віку пропрацювати не менше як три роки, при чому перерви у цій трирічній праці не можуть перевищувати шости місяців.***)

Як бачимо, ці вимоги в законі зформульовані в такий спосіб, що робітник чи службовець може пропрацювати навіть значно більше за 5 років, а старечої пенсії, як надійде час, всеж не одержати. Про це якнайкраще свідчить конкретний випадок, що про нього ми довідуємося з київської газети "Радянська Україна", з розділу "Поради й консультації". Передруковуємо цей фактичний матеріал повністю, як ілюстрацію, взятую з життєвої дійсності.

“Якщо не вистачає стажу...”

Мій похилий вік дає мені право на одержання пенсії по старості. Обставини склалися так, що я з 1947 року не працюю. Через це у мене є лише коло семи років трудового стажу. Я чув, що навіть при наявності п'яти років трудового стажу призначається пенсійне забезпечення по старості. Прошу редакцію роз'яснити.

А. Усенко, с. Калантаїв, Ново-Георгіївського району, Кіровоградської обл.

Для призначення державної пенсії по старості треба мати, крім похилого віку (для чоловіків — 60 років, а жінок — 55 років), також трудовий стаж — 25 років для чоловіків та 20 років для жінок.

Законом від 14 липня 1956 року передбачено призначення пенсії і в тих випадках, коли немає повного трудового стажу. При цьому діють такі правила: віку, який дає право на пенсію, треба досягти обов'язково під час роботи, мінімальний стаж у всякому разі необхідно мати як чоловікам, так і жінкам п'ять років. Із цих п'яти років безпосередньо перед зверненням за пенсією треба працювати не менше трьох років, при чому перерви в роботі за цей період допускаються загалом не більше шести місяців. Робітник чи службовець, який не має повного трудового стажу, повинен звернутися за призначенням пенсії в період роботи або не пізніше місячного строку з дня припинення її.

Пенсія по старості, призначена при неповному стажі, виплачується тільки пенсіонерам, які не працюють. Її розмір визначають пропорціонально наявному стажу, але він не може бути менший від чверти повної пенсії. Надбавки (за безперервний або тривалий трудовий стаж на утриманців і на догляд) до цих пенсій не нараховують.

Автор листа тов. Усенко, не маючи повного трудового стажу, звернувся за призначенням пенсії по старості тільки через 13 років після припинення роботи. Тому райсоцзабез законно відмовив в її призначенні (п. 98 Положення про порядок призначення і виплати державних пенсій, затвердженого 4 серпня 1956 року).

Д. Ландау, юрист.”***”

Даний випадок цілком ясно говорить, як важко в СРСР дістати пенсію тим особам, що

мають не повний стаж праці, або не мають змоги документами підтвердити свій повний стаж.

Тепер перейдімо до співставлення згаданої офіційної кількості пенсіонерів із сумою фонду соціального забезпечення, що його витрачено було в 1957 р. Ясну картину цього співвідношення по всіх республіках дає наступна

Табл. 2.

**ВИТРАТИ ІЗ ФОНДУ НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
В РОЗРАХУНКОВІ НА ОДНОГО ПЕНСІОНЕРА
В 1957 р. В СРСР.¹⁰⁾**

Республіки	Пенсіоне- рів в 1958 р. в тис.	Витрачено на соціаль. забезпеч. в 1957 р. млн. крб.	Пересічно на одного пенсіоне- ра карбо- ванців	У % до РСФСР
(1)	(2)	(4)	(3)	(5)
РРФСР	11.406	20.439,9	1792	100
Українська	3.521	5.301,2	1506	84,0
Білоруська	540	545,9	1011	56,4
Узбецька	428	457,9	1070	59,7
Казахська	711	844,1	1187	66,2
Грузинська	361	523,9	1451	81,0
Азербайджан.	245	389,9	1591	88,8
Литовська	113	185,8	1644	91,7
Молдавська	119	115,6	971	54,2
Латвійська	201	462,6	2301	128,4
Киргизька	126	138,7	1101	61,4
Таджицька	86	89,4	1040	58,0
Вірменська	152	196,7	1294	72,2
Туркменська	83	110,0	1325	73,9
Естонська	108	245,0	2269	126,6
Разом:	18.200	30.046,6	1651	92,1

У тому числі:

а) 13 неросій- ських рес- публік (без УРСР)	3.273	4.305,5	1315	73,4
б) 14 неросій- ських рес- публік	6.794	9.606,7	1414	78,9
Крім того Со- юзний бюджет	—	22.773,5	—	—
Увесь держав- ний бюджет	18.200	52.820,1	2902	—

З показників табл. 2 видно все ту ж дискримінацію неросійських республік і в 1957 р., про яку було вже говорено передніше при аналізі даних за ціле семиріччя. Поперше, із всього фонду соціального забезпечення — 52.820,1 млн. крб. за 1957 р., між республіками розподілено

тільки 30.046,6 млн. крб., або 56,9% всього фонду. А 22.773,5 млн. крб., або 43,1% всього фонду, вилучено окремо й зашифровано як “союзний бюджет” без зазначення, де й на віщо ті гроші витрачені. Треба думати, що вони пішли для забезпечення видачі “персональних пенсій” союзного значення та допомог членам партійної верхівки, перш за все, в РРФСР, а частково на виплату пенсій та допомог чужоземних громадянам за кордонами ССРСР. Про таку категорію пенсіонерів в законі згадується.”)

Далі, цей розділ витрат на соціальне забезпечення в 1957 р. між республіками виявляє (див. гр. гр. 4 і 5), що пересічна сума на одного пенсіонера в Молдавській, скажімо, республіці (971 крб.) по відношенню до пересічної суми на одного пенсіонера в Латвійській республіці (2301 крб.) є менша майже у 2,4 рази. Щоправда, пересічна сума витрат на соціальне забезпечення при розрахунку на одного фактичного пенсіонера в Латвії (2301 крб.) та Естонії (2269 крб.) є значно вищі за пересічну суму витрат РРФСР (1792 крб.). Проте, це лише два винятки, а про згодні причини цього явища говорено вже передніше (в роз. III.). Пересічні ж суми витрат всіх інших 12-ти неросійських республік є значно нижчі за РРФСР. У цілому ж, коли погрупувати всі союзні республіки з великою кількістю людности, то ми матимемо таку виразну картину розподілу засобів на соціальне забезпечення:

Табл. 3.

	Пересіч. крб. на одного пен- сіонера в 1957 р.	У % до РРФСР
РРФСР	1792	100
Україна	1506	84,0
Інші 13 неросійських республік	1315	73,4

Отож, в Україні (що на 15. I. 1959 р. мала 41.9 млн. людности) пересічно на одного пенсіонера припало в 1957 р. витрат з фонду соціального забезпечення на 16% менше за РРФСР. А в 13-ти інших неросійських республіках, навіть разом з Латвією та Естонією (а всі ці 13 республік на 15. I. 1959 р. мали 49, 4 млн. людности) пересічно на одного пенсіонера припало витрат менше за РРФСР аж на 26,6%. Проте треба нагадати тут, що й самих пенсіонерів з розрахунку на кожні 10.000 людности в неросійських республіках було значно менше за

РРФСР (див. розд. III, табл. 10, гр. 2). Таким чином і в 1957 р. фактична дискримінація неросійських республік була майже вдвоє більша, ніж про це можна було б думати на підставі самих лише вирахувань, що їх подано в табл. 2. Проте ці вирахування в табл. 2 ми зробили для того, щоб полегшити дальшу аналізу офіційних даних.

Року 1958 усіх пенсіонерів в СРСР, що одержували державні пенсії, було, як ми знаємо, 18.200 тис. осіб. Серед них пенсіонери, що одержували пенсії в наслідок старости, за вислугу років, в наслідок встановлення їм “персональних пенсій”, за трудовою інвалідністю тощо, становили число 8.966 тис.. Решту ж 9.234 тис. пенсіонерів становили інваліди війни, їхні непрацездатні родини та непрацездатні ж родини тих робітників і службовців, що втратили своїх годувальників.¹²⁾

Умовно будемо вважати, що перша група (8.966 тис.) одержала пенсії за найнижчою нормою — 300 крб. на місяць, або 3.600 крб. за рік. Тоді пенсій усій цій кількості пенсіонерів мали б виплатити в 1957 р. — 32.277,6 млн. крб. Решті ж усім (9.234 тис.) виплатили також найнижчу інвалідську пенсійну норму по 160 крб. на місяць, або по 1920 крб. за рік. Це становило б 17.729,3 млн. крб., а разом усім 18.200 тис. пенсіонерів мали б виплатити за рік — 50.006,9 млн. крб. А пересічно на одного пенсіонера це становило б 2748 крб. за рік.

За даними ж табл. 2 року 1957 з усього фонду соціального забезпечення — 52.820,1 млн. крб. на пенсії й допомоги було виплачено 94,1%, або 49.703,7 млн. крб., решта 5,9%, або 3.116,4 млн. крб. пішли на інші витрати. Виходить пересічно на одного пенсіонера за рік припало тільки 2.731 крб. Як бачимо, ця цифра (2731 крб.) майже цілком збігається з нашим передущим вирахуванням (2748 крб.). Але, роблячи те наше вирахування, ми брали найнижчі норми пенсійних видач, що їх згадано в законі (див. пар. 1 цієї статті). А фактично ж пенсії видавалися не тільки за найнижчими, а за цілою градацією вищих норм, а в тому числі і за найвищими нормами — по 14.400 крб. і навіть по 24.000 крб. на рік (“персональні пенсії союзного значення”). Значить, наш розрахунок, що дав пересічно по 2748 крб. на пенсіонера, є дуже переменшений. Крім того, як ми бачили з табл. 2, між республіками фактично розподілено всього тільки 30.046,6 млн. крб., що дає пересічно вже не 2734 крб., а тільки 1651 крб. на одного

пенсіонера. Решта ж — 22.773,5 млн. крб. так званого “союзного бюджету” (за відрахуванням максимум якихось, може, 3 млрд. крб. на інші потреби), використані були, треба думати, тільки для потреб партії, для пенсій і допомог найвидатнішим діячам диктатури та для агентури її за кордоном СРСР. Це й примусило, як видно, суму “союзного бюджету” на соціальне забезпечення лишити не розшифрованою, як своєрідну “військово таємницю”.

Чим же пояснити таку велику різницю? Адже за фактичними даними пересічна річна норма видачі пенсій та допомог в 1957 р. в цілому СРСР сягала тільки 1651 крб. А за нашим дуже применшеним розрахунком на кожного пенсіонера мусило б за рік припасти щонайменше 2748 крб. І це в тому випадкові, коли б виплати пенсій і допомог робилися за найнижчими нормами.

Пояснити цю велику розбіжність можна тільки тим, що в СРСР справа із здобуттям пенсій для маси звичайних громадян на практиці є значно складніша й важча, ніж здається спочатку. А фактичні норми пенсій є значно нижчі за ті найнижчі, нібито, що їх встановляє закон, як мінімальні. До цього висновку можна прийти, переглядаючи закон про пенсії та великі й складні урядові інструкції для його застосування. Їх визначають, з одного боку, складність і неясність, а з другого — суворість вимог щодо доказів про трудовий стаж тощо. Візьмімо такий приклад. Селянин народився в 1898 р. Під час першої світової війни був передчасно забратий до війська. Після демобілізації, в наслідок тимчасової втрати сил, три роки був громадським чередником, пас селянських корів. Проте писемного договору не складав, бо в селі тоді не було ані потреби ані практики тих писемних договорів. Коли ж почалася масова колективізація, він зараз же вступив до колгоспу і працював у ньому 13 років до самої другої світової війни. Бувши покликаний до війська, пробув у ньому до 1945 р.. Після демобілізування, вступив у 1945 р. в місті робітником на фабрику, де й працював 12,5 років, одержуючи найнижчу платню некваліфікованого робітника. У 1958 р. подав заяву про пенсію, бо йому сповнилося 60 років. Гадав, що трудового стажу має більше, ніж вимагає закон, і що йому видадуть пенсію в 300 крб. на місяць. Проте за трудовий стаж йому визнали тільки дванадцять з половиною років і видали тільки половину пенсії — 150 крб. на місяць. Ні праця громад-

ським чередником, ні праця в колгоспі не були враховані.

Ми взяли тут теоретичний приклад. А ось роз'яснення урядових правників:

“Слюсар механічної виробні міста Вороніжу Чижов у листопаді 1941 р. був евакуйований разом з дружиною (домашньою господинею) в Куйбишівську область. Його дружину прийняли в члени колгоспу. Час її праці в колгоспі не зараховується в стаж, бо на час евакуації вона не належала до категорії робітників і службовців.

Бухгалтер будівельного тресту міста Менська Левін 18. 6. 1941 р. був звільнений за порушення трудової дисципліни. 28. 6. 1941 р. він був евакуйований в Кіровську область і працював членом колгоспу “Заветы Ильича”. Його праця в колгоспі не може бути врахована в стаж, бо на час евакуації він не був робітником і службовцем і за ним не зберігався безперервний стаж”.¹³⁾

“Работа у групп граждан в качестве пастуха и чабана подлежит включению в стаж, если был заключен письменный трудовой договор”.¹⁴⁾

Крім того, загальний трудовий стаж, що його вимагає закон (нормально — 20 чи 25 років) має бути стверджений документами. Коли ж документів за той чи той період праці не збереглося, то його до загального стажу не враховують. Щоправда, за тою особою, що клопочеться про пенсію, лишається ще право... “довести неможливість підтвердити стаж праці документами”.¹⁵⁾

Для ілюстрування й підтвердження всього тут сказаного подамо ще й такий конкретний та незвичайно яскравий приклад. Про нього широко стало відомо тільки тому, що він потрапив на сторінки московської “Литературной Газеты” за 13. 8. 1960 р. та викликав обурення й гостре реагування читачів цієї газети. Якийсь І. Носачов розповів у тому числі газети про сімнадцятирічну тяганину із встановленням пенсії інвалідові Г. С. Беспалову. Беспалов за завданням районного военкомату розмінував у 1943 р. колгоспний тік і поля, через які проходила лінія фронту. Від вибуху міни він втратив кисть руки. Проте пенсію йому видати відмовили. Коли ж року 1960 цю справу виніс на сторінки столичної газети згаданий І. Носачов, то Соколова, завідувачка россосанського райсоц-

забезу Воронізької області, в листі до редакції газети заявила, що у всьому цьому винен сам Г. С. Беспалов, бо він, мовляв, не подав Райсоцзабезові потрібних документів. А на тій підставі, що у Беспалова взагалі не збереглося будь-яких документів (вони згоріли під час вибуху міни), то завідувачка Райсоцзабезу поставила під сумнів і добросовісність служби Беспалова в лавах Радянської Армії. Коли ця справа стала голосною, то дійшла вона й до Міністерства соціального забезпечення РРФСР і воно наказало обласному органу видати Беспалову пенсію. (Лит. Газета, ч. 130 за 1. 11. 1960, ст. 2). Із газетної інформації не видно розміру пенсії. Не відомо також, чи видано цю пенсію, яка йому належала, і за минулі 17 років, чи тільки починаючи з 1960 р.. Мабуть, тільки з 1960 р..

Неможливість документально підтвердити свій стаж праці за всі роки (особливо тим, що жили в місцевостях, через які пройшов фронт Другої світової війни, і де відбулися особливо великі знищення, а архіви попалені при відступі) призводить до зниження норм пенсій, що їх декларував закон. Так, у постанові Ради Міністрів СРСР від 4. 8. 1956 число 1044 ми читаємо:

“Пенсії при неповному стажі призначаються в розмірі, що є пропорційний наявному стажеві, але не менше чверти повної пенсії”.)

Це саме повторюють у своєму роз'ясненні й урядові правники:

“Пенсії за старістю при неповному стажі призначаються в розмірі пропорційному до зарахованого стажу, але не менше чверти повної пенсії”.

“Пенсії за інвалідністю при неповному стажі, як і пенсії за старістю при неповному стажі, назначаються в розмірі пропорційному до стажу, що є, але не менш чверти повної пенсії”.)

З цього бачимо, що фактично існують норми пенсій у чотири рази менші за ті мінімальні, що їх встановив закон. Себто, для старих людей пенсійна норма знижується мінімально до 75 крб. на місяць і для інвалідів до мінімальних 40 крб. на місяць в грошових одиницях СРСР до 1961 р. А в теперішніх грошових одиницях СРСР — до 7.50 крб. і 4.00 крб. на місяць (або близько до 8.25 і 4.40 американських доларів). Таким чином, різниця між мінімальною пенсією (40 крб. на місяць) і максимальною без додатків (2.000 крб. на місяць) досягає співвідношення 1:50.

Відси стає зрозумілим, чому в Молдавії пересічна сума на одного пенсіонера (971 крб. на рік) є на 45,8% менша за таку ж пересічну суму пенсії в РРФСР. Адже до Другої світової війни лише мала частина Молдавії була в складі СРСР (Молдавська автономна республіка УРСР). Значить, ті старі молдавани, що живуть на території колишньої Румунії, повного трудового стажу не можуть зараз мати, бо їхній трудовий стаж до Другої світової війни фактично не враховується. Цим же в основному, треба думати, пояснюється й дуже мала пересічна сума на одного пенсіонера в Білорусії (1011 крб.) — на 43,6% менша за РРФСР. Адже після Другої світової війни до білоруської республіки приєднано другу частину Білорусії, що була під Польщею. Так само й корінна людина Західної України (яку приєднано до УРСР в наслідок Другої світової війни) позбавлена можливості зараховувати до свого трудового стажу час своєї праці за польського й німецького режимів. Але, як видно, не тільки ця причина (пізнього приєднання деяких територій до СРСР в наслідок Другої світової війни) впливає на зниження пересічної норми пенсійних видач. Бо дуже низькі пересічні пенсійні норми маємо й у середньо-азійських республіках: Таджикиській (1040 крб.), Узбекиській (1070 крб.), Киргизській (1101 крб.) та в інших неросійських республіках, які були в складі СРСР і до Другої світової війни. Тут ми маємо наслідки ще й колоніальної залежності неросійських республік.

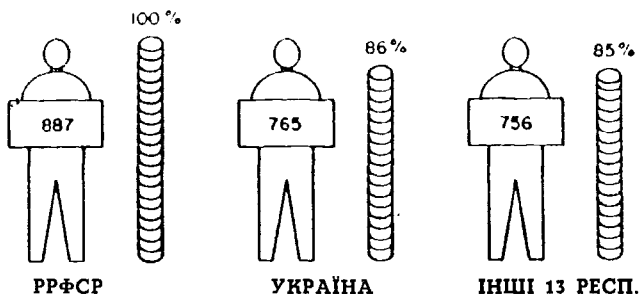
3. Короткі підсумки та деякі побіжні зауваження.

За сім років (1951 - 1957), як ми знаємо з розд. III, на ділянці соціального забезпечення із спільної державної скарбниці ЦК КПРС не додав неросійським республікам мінімум 17 мільярдів крб., як виходити з норм РРФСР. Раніше ж ми бачили (див. роз. I), що за ті ж самі сім років ЦК КПРС не додав неросійським республікам мінімум 11 мільярдів крб. на охорону здоров'я. Разом же 14-ти неросійським республікам СРСР за сім років (як виходити з норм РРФСР) не додано було 28 мільярдів крб. Це мінімальний варіант обчислення, бо тут не взято до уваги витрат із замаскованого "союзного бюджету", що їх в основному зроблено також в РРФСР, хоча й не в інтересах всього народу

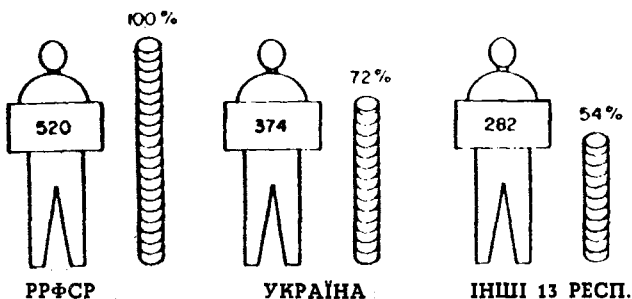
тої республіки, а тільки в інтересах забезпечення тільки партійної бюрократії “персональними пенсіями та одноразовими щорічними допomoгами”.

**ВИТРАТИ В СРСР ІЗ БЮДЖЕТІВ СОЮЗНИХ РЕСПУБЛІК
ЗА СЕМИРІЧЧЯ 1951 — 1957 рр. ІЗ РОЗРАХУНКУ НА
ОДНУ ОСОБУ ЛЮДНОСТІ В КАРБОВАНЦЯХ:**

1. НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я:

2. НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ:

Отож, пересічна сума в РРФСР на одного пенсіонера у 1957 р. досягала була тільки 1792 крб., або 187 американських доларів на рік. Вона свідчить про дуже мізерну соціальну забезпеченість там старих і інвалідів у їхній масі та про виплату їм значно нижчих за “нормальні” найнижчі ставки, що їх проголошено законом 1956 року. Тож мав цілковите право й підставу проф. В. Л. Плющ, коли у своєму дослідженні (яке, до речі, сперте було на аналізі інших офіційних матеріалів) прийшов до висновку, що соціальне страхування й соціальне забезпечення в СРСР “теоретично мусіло б служити виробничо-класовим цілям, а практично мають вони всі ознаки експлуататорської системи”.¹⁸⁾

Але пенсійна людність 14-ти неросійських республік навіть у порівнянні з мало забезпеченою масою трудящої людності РРФСР є в значно гіршому стані, бо соціального забезпе-

чення із розрахунку на одного пенсіонера в цих 14-ти неросійських республіках в 1957 р. було менше за РРФСР на 21,1%. Це разом з Латвією та Естонією. А без них — решта 12 неросійських республік мали менше за РРФСР на 23,4%. Крім того, самих пенсіонерів на кожні 10.000 людности в неросійських республіках було менше за РРФСР на 26%.

Розглянуті факти стосуються лише двох ділянок соціального життя: державної охорони здоров'я та державного соціального забезпечення. А тепер гляньмо, що пише пропаганда. У більшовицькому московському журналі в 1961 р. надрукована редакційна стаття — “Великий документ нашої епохи”. (Мова йде про нову програму партії). Починається та стаття такими патетичними й бундючними твердженнями: “Мир. Труд. Свобода. Равенство. Счастье всех народов”.¹⁹⁾ Всього цього вже, нібито, досягнуто в СРСР. Але скільки в усіх цих твердженнях правди (окрім слова “труд”, що його народи СРСР мають під диктатурою таки подостатком, особливо ж — колгоспне селянство) — говорити тут не будемо. Натомість звернімо тут увагу на те, що про досягнення в СРСР, нібито, рівності народів пише й емігрантський російський “Новий Журнал”, що видається в Нью-Йорку. Там у числі за 1961 р. ми читаємо:

“Русский народ в той же степени эксплуатируется коммунистической партией, как и все остальные народы СССР”.²⁰⁾

Як бачимо, і в першому і в другому випадкові російські пропагандисти підказують читачам думку, що, мовляв, всі народи СРСР рівні. Різниця лише та, що більшовицька російська пропаганда твердить, що ця рівність у щасті, а білоемігрантська російська пропаганда твердить, що та рівність народів СРСР в однаковій експлуатації їх з боку московської кляси диктаторів, з боку проводу комуністичної партії. Та факти, що їх подано в цій праці, і які кожен при бажанні сам може перевірити за названими в статті офіційними джерелами, показують, що ті твердження — фальшива легенда. Її старанно створюють по обох боках “китайського муру” СРСР червоні й білі російські великодержавники, вороги свободи й розвитку неросійських народів СРСР.

4. Бібліографічні покликування:

¹⁾ Пенсионное обеспечение в СССР. Сборник официальных материалов. Издание второе, дополненное и

переработанное. ГИЗ Юридической литературы, Москва, 1960, ст. 8 - 9, 197.

²) Там же, ст. 9 - 10 (28; 165; 210 - 211).

³) Там же, ст. 197, 198.

⁴) Там же, ст. 201.

⁵) Там же, ст. 12 - 20.

⁶) Там же, ст. 13; 264 - 270.

⁷) Народное хозяйство СССР в 1958 г., ст. 896 і Народное хозяйство СССР в 1959 г. ст. 796.

⁸) СССР в цифрах в 1960 году. Краткий статистический сборник. Госиздат ЦСУ СССР, Москва, 1961, ст. 27.

⁹) Вирахувано за: Народное хозяйство СССР в 1959 году, ст. 12.

¹⁰) "Народна Воля" за 29. XII. 1960, ст. 2: "Висота пенсії суспільної безпеки".

¹¹) Пенсионное обеспечение в СССР. Москва, Госюриздат, 1960, ст. 49 - 50, пп. 98, 99.

¹²) "Радянська Україна" (Київ), ч. 141 за 18. 6. 1960, ст. 3.

¹³) Складено за: а) Расходы на социально-культурные мероприятия по государственному бюджету СССР. Статистический сборник. Госфиниздат, 1958, Москва, ст. 78.

б) Народное хозяйство СССР в 1958 году. Москва, 1959, ст. 896.

¹⁴) Див., напр., "Пенсионное обеспечение в СССР", ст. 77 - 78, п. 181.

¹⁵) Народ. хозяйство СССР в 1958 г., ст. 896.

¹⁶) А. Усиков, А. Забозлаев — Кому и как назначаются государственные пенсии. Изд-во ВЦСПС "Профиздат", Москва, ст. 56 - 60.

¹⁷) Там же, ст. 61.

¹⁸) Там же, ст. 88.

¹⁹) Пенсионное обеспечение..., ст. 50, пп. 99 - 101.

²⁰) Усиков и Забозлаев, ст. 16 і 29.

²¹) В. Плющ — Соціальне страхування та соціальне забезпечення в СССР. ("Український Збірник" кн. 6, Інститут для вивчення СССР, Мюнхен, 1956, ст. 18). Переклад на англійську мову див:

Ukrainian Review, Vol. IV, 1957. Institute for the Study of the USSR. Munich.

²²) "Новый Мир" за вересень 1961, ст. 3.

²³) "Новый Журнал" Но. 65 за 1961, ст. 294.

ЗМІСТ

Розд. I. РОЗПОДІЛ В СРСР МІЖ РЕСПУБЛІКАМИ ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я В 1951—1957 рр.

1. Загальна сума витрат на охорону здоров'я та об'єкти витрат	1
2. Загальний розподіл витрат на лікарні, диспансери й дитячі ясла між містами та селами	2
3. Особливість розподілу між республіками витрат на сільські лікарні й диспансери	3
4. Витрати на міські лікарні й диспансери в розподілі між республіками	5
5. Розподіл витрат на сільські й міські дитячі ясла	8
6. Розподіл між республіками усіх витрат на охорону здоров'я	12
7. Бібліографічні покликування	16

Розд. II. РОЗПОДІЛ МІЖ РЕСПУБЛІКАМИ СРСР ЛІКАРЕНЬ, ЛІКАРНЯНИХ ЛІЖОК, МЕДИЧНОГО ПЕРСОНАЛУ ТА ІНШИХ ЗАСОВІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

1. Лікарні	19
2. Загальна кількість ліжок по лікарнях	22
3. Загальна кількість лікарів та дентистів	23
4. Кількість середнього медичного персоналу	25
5. Постійні дитячі ясла	27
6. Бібліографічні покликування	29

Розд. III. РОЗПОДІЛ МІЖ РЕСПУБЛІКАМИ СРСР КІЬКОСТИ ПЕНСІОНЕРІВ ТА ДЕРЖАВНИХ ФОНДІВ НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Дискримінація колгоспного селянства у справі соціального забезпечення	31
2. Розподіл кількості пенсіонерів між республіками СРСР	37
3. Розподіл між республіками СРСР державних фондів на соціальне забезпечення	46
4. Порівняння відносного співвідношення між республіками кількості пенсіонерів та грошових витрат на соціальне забезпечення	50
5. Бібліографічні покликування	53

Розд. IV. ФАКТИЧНІ ПЕРЕСІЧНІ РОЗМІРИ ПЕНСІЙ ТА ДОПОМОГ, ЩО ЇХ ОДЕРЖУЄ ВЕЛИЧЕЗНА ВІЛЬШІСТЬ РОБІТНИКІВ ТА СЛУЖБОВЦІВ СРСР

1. Норми пенсійних видач в СРСР за законом 1956 р.	55
2. Порівняння фактичної пересічної суми пенсій, що їх встановив закон	58
3. Короткі підсумки і деякі побіжні зауваження	68
4. Бібліографічні покликування	71

